

Období od tereziánských reforem do roku 1868

Novodobá školská soustava se v našich podmínkách začala vytvářet v druhé polovině 18. století. Za vlády Marie Terezie (1740–1780) a jejího syna Josefa II. (1780–1790) proběhla řada zásadních reforem ekonomického a společenského charakteru. V duchu myšlenek osvícenského absolutismu byla oslabena moc církve a naopak vzrostla moc panovníka, jemuž teď nic nebránilo v tom, aby mohl provést důslednou reorganizaci státu.²⁶ Školství, které měla doposud pevně v rukou církve, bylo prohlášeno za státní záležitost. Transformaci podléhaly jak školy nejvyššího stupně, tak instituce elementární. Dozor nad středními školami převzal stát již v roce 1752.

Roku 1759 byla ve Vídni založena **studijní dvorská komise**, jejímž úkolem bylo řídit všechny návrhy na školské reformy. Této komisi podléhaly studijní komise v jednotlivých zemích. Zprvu byla studijní dvorská komise jedním z oddělení direktoria, později české a rakouské dvorské kanceláře. Od roku 1774 byla podřízena přímo panovníci. Hlavní slovo v komisi měli osvícenci, především dvorní lékař Marie Terezie Gerhard van Swieten (1700–1772)²⁷ a po jeho smrti prezident komise František Karel Kresl (1720–1801).²⁸ Studijní dvorská komise dala po prozkoumání reformního návrhu

pasovského biskupa Leopolda Ernsta Firmiana (1708–1783) podnět k založení normální školy ve Vídni. Stalo se tak na zkoušku dne 2. ledna 1771. Škola působila jako elementární a reální ústav pro děti od 8 do 14 let a její součástí byla i učitelská příprava. Ředitelem školy se stal Josef Messmer (1731–1804), který vypracoval návrh na změnu elementárního školství. Komise však jeho návrh nepřijala.²⁹

Obr. 9: Základ modernímu školství položila Marie Terezie

26) Štverák, Vladimír – Mrzena, Jan. *Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1986, s. 10–11.

27) Gerhard van Swieten prosadil rovněž reformy rakouského zdravotnictví. Mimo jiné zavedl do lékařského vzdělávání opět klinickou praxi. Ostře vystupoval také proti pověrám, především proti pronásledování upírů na Moravě.

28) Hledíková, Zdeňka – Janák, Jan – Dobeš, Jan. *Dějiny správy v českých zemích – od počátků státu po současnost*. 2. vydání. Praha: Lidové noviny 2005, s. 147.